

УДК 338.43(477):339.9

Вишнеvsька О.М.*доктор економічних наук, професор,
Миколаївський національний аграрний університет***Бобровська Н.В.***кандидат економічних наук,
асистент
Миколаївського національного аграрного університету***Вороніна Є.І.***магістр обліково-фінансового факультету
Миколаївського національного аграрного університету*

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА ОСНОВА РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА

INVESTITIONAL AND INNOVATIONAL BASIS OF AGRARIAN SECTOR DEVELOPMENT

АНОТАЦІЯ

Проведено обґрунтування необхідності активізації інвестиційно-інноваційних процесів в аграрному секторі, розробки рекомендацій щодо розвитку галузі у поєднанні зі створенням передумов до підвищення рівня інвестиційної привабливості. Досліджено передумови до активізації інвестиційно-інноваційних процесів у розвитку аграрного сектора, виявлено необхідність підвищення рівня інвестиційної привабливості з метою технологічного оновлення та переходу на ресурсозберігаючі технології.

Ключові слова: інновації, інвестиційно-інноваційна стратегія розвитку, етапи запровадження інновацій.

АННОТАЦИЯ

Проведено обоснование необходимости активизации инвестиционно-инновационных процессов в аграрном секторе, разработки рекомендаций в развитии отрасли, формирования основы повышения уровня инвестиционной привлекательности. Исследованы основы активизации инвестиционно-инновационных процессов в развитии аграрного сектора, выявлены направления повышения уровня инвестиционной привлекательности с целью технологического обновления и перехода на технологии, позволяющие сохранить ресурсы.

Ключевые слова: инновации, инвестиционно-инновационная стратегия развития, этапы внедрения инноваций.

ANNOTATION

The justification of the need to intensify investment and innovation processes in the agricultural sector, the development of recommendations for the development of the industry, the formation by raising the level of investment attractiveness. Studied bases of activation of investment and innovation processes in the development of the agricultural sector, identified ways of increasing the level of investment attractiveness of the purpose of technological renovation and transition to technologies that conserve resources.

Keywords: innovation, investment and innovation strategy development stages of innovation.

Постановка проблеми. Активізація інвестиційно-інноваційних процесів на макроекономічному рівні повинна супроводжуватися створенням сприятливого інвестиційного клімату та прозорості відносин в інвестиційно-інноваційній сфері, умов для нарощування внутрішніх інвестиційних ресурсів, стимулюванням припливу іноземних інвестицій, розвитку освіти і науки. Виконання цих завдань створює передумови щодо вирішення перспективних завдань: створення нових робочих місць та підвищення технологічного рівня існуючих; удосконалення

галузевої структури підприємств у напрямі розвитку інноваційних виробництв; переходу до інноваційно-інвестиційної моделі розвитку. Перехід економіки на інноваційну модель розвитку потребує вдосконалення системи державного регулювання інвестиційно-інноваційних процесів, у тому числі через формування сприятливого інвестиційного клімату.

Ефективний розвиток аграрного сектора потребує змін у використанні ресурсної бази, впровадженні ресурсозберігаючих інноваційних технологій з метою забезпечення виробництва високоякісної та конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції. Раціональність і максимальна ефективність використання задіяних у процесі сільськогосподарського виробництва ресурсів є необхідною передумовою досягнення збалансованості інтересів суспільства за соціальним, економічним та екологічним критеріями, а також фундаментом забезпечення національних пріоритетів у розвитку аграрного сектора, зокрема досягнення продовольчої безпеки, успішної експортної політики. Це вимагає посиленої уваги до питань землекористування, реалізації ресурсного потенціалу, підвищення рівня інноваційності застосовуваних техніки і технологій на сільськогосподарських підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці розвитку інноваційної діяльності в аграрному секторі присвячено праці багатьох учених-економістів: В.П. Александрової, О.М. Алимова, Л.М. Безчасного, О.Д. Василика, О.В. Гаврилюка, О.С. Галушки, М.С. Герасимчука, О.І. Дадія, М.П. Денисенка, С.І. Дорогунцова, А.О. Заїнчковського, М.І. Іванова, М.Х. Корецького, М.І. Крупки, В.В. Лаврука, І.І. Лукінова, О.М. Паламарчука, А.А. Пересади, С.Ф. Покропівного, Н.М. Сіренко, Г.А. Семенова, М.П. Сороки, А.І. Сухорукова, Н.В. Тарасової, А.А. Ткача, І.І. Туболец, Д.М. Черваньова, М.Г. Чумаченка, Г.А. Швиданенка, В.Я. Шевчука та ін. Серед зарубіжних

науковців дослідження проводили О.І. Амоша, І.А. Бланк, О.А. Джусов, О.А. Левкович, Т.Ф. Манцерова, А.В. Мертенс, Є.Г. Петухова, С.Я. Салига, В.І. Скала.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Інвестиції та інвестиційна діяльність виступають одним із найважливіших чинників розширення та відтворення основних засобів і виробничих потужностей підприємств на базі науково-технічного прогресу, впровадження інноваційних та ресурсозберігаючих технологій для створення конкурентоздатного виробництва та економічного зростання. Інноваційні інвестиції забезпечують кількісні та якісні поліпшення виробничої діяльності підприємств завдяки впровадженню технологічних новацій і здійснюються з метою отримання прибутку, скорочення витрат на виробництво, підвищення конкурентних переваг, досягнення соціального або екологічного ефекту.

Основною метою інвестиційно-інноваційної діяльності є забезпечення ефективного здійснення стратегії підприємства, яка досягається шляхом реалізації таких завдань: досягнення високих темпів економічного розвитку підприємства; максимізація доходів (прибутків) від інвестиційної діяльності; мінімізація інвестиційних ризиків; забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства, зниження рівня негативного впливу на навколишнє середовище і збереження природних ресурсів. Проте, незважаючи на велике різноманіття існуючих наукових проблем та глибину їх дослідження, у сучасній економічній науці недостатньо уваги приділяється вивченню саме інвестиційно-інноваційних процесів в аграрному секторі, тому вони потребують подальшого розгляду та деталізації, особливо у контексті збереження природних

ресурсів і підвищення рівня екологічної свідомості.

Постановка завдання. Враховуючи актуальність питання щодо активізації інвестиційно-інноваційних процесів в аграрному секторі, існує потреба у розробці рекомендацій щодо розвитку галузі у поєднанні зі створенням передумов до підвищення рівня інвестиційної привабливості. Метою дослідження є обґрунтування передумов до активізації інвестиційно-інноваційних процесів у розвитку аграрного сектора, виявлення можливостей у підвищенні рівня інвестиційної привабливості з метою технологічного оновлення та переходу на ресурсозберігаючі технології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останнім часом особливої актуальності набуває питання формування ефективної системи забезпечення інвестиційної діяльності. Саме інвестиції та інвестиційна діяльність виступають одним із найважливіших чинників розширення та відтворення основних засобів і розширення виробничих потужностей підприємств, впровадження інноваційних та ресурсозберігаючих технологій для створення конкурентоздатного виробництва та економічного зростання. Під час формування інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємств аграрного сектора варто урахувати істотний вплив таких факторів: інвестиційна поведінка; інвестиційна та інноваційна активність; економічне зростання; ресурсне забезпечення й амортизаційна політика; кваліфікація персоналу; конкурентоспроможність продукції та підприємства; рівень розвитку виробництва; тип і орієнтація організаційної структури; рівень інвестиційної привабливості, рівень соціальної та екологічної відповідальності.

У розвитку аграрного сектора особливої актуальності набуває питання щодо запрова-

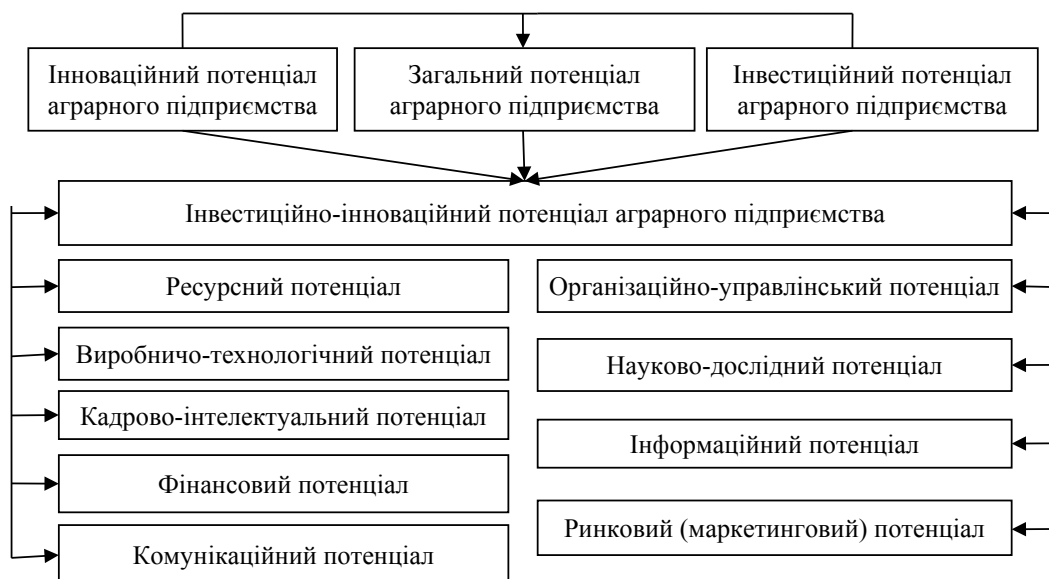

Рис. 1. Основні складові інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємств аграрного сектора

Джерело: розроблено з використанням літературних джерел

дження ресурсощадних технологій вирощування сільськогосподарських культур з метою обмеження негативного впливу на навколишнє середовище. Саме тому нарощування сукупного інвестиційного потенціалу і його використання з метою технологічного оновлення виробництва нині є актуальним.

Виявлено, що інвестиційний потенціал розглядають як сукупність інвестиційних ресурсів, які складають ту частину накопиченого капіталу, яка представлена на інвестиційному ринку у формі потенційного інвестиційного попиту, здатного перетворитися на реальний інвестиційний попит, який би задоволення матеріальних, фінансових і інтелектуальних потреб відтворення капіталу. Основні складові інвестиційно-інноваційного потенціалу представлено на рисунку 1.

З метою практичного використання інвестиційного потенціалу необхідно є розробка стратегії управління інвестиційно-інноваційною діяльністю підприємства.

Стратегією визначаються найдоцільніші способи та напрями вкладення інвестиційних ресурсів у процес, який спрямований на впровадження науково-технічних розробок з метою освоєння випуску конкурентоспроможної інноваційної продукції та покращення її якості, постійне удосконалення технології виготовлення та зайняття оптимальної ніші сільськогосподарським підприємством як на внутрішньому так і зовнішньому ринках [1].

Інвестиційно-інноваційна стратегія є не лише стратегією, що дає змогу отримувати додатковий прибуток, а і способом формування, утримання та розвитку конкурентних переваг. Проте вона завжди пов'язана з ризиком повної або часткової втрати вкладених коштів для досягнення поставлених цілей [2].

Для реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії на підприємствах важливе значення мають джерела фінансування (табл. 1).

За сучасних умов існування підприємств в основу стратегічного управління інвестиційно-

інноваційною діяльністю повинно бути покладено комплексне забезпечення управління ресурсами на усіх стадіях виробництва [4].

Для аграрного сектора у сукупність ресурсів обов'язково включають і природні (з урахуванням біологічних особливостей окремих видів ресурсів), які здійснюють переважачий вплив на можливість підприємства нарощувати власні виробничі потужності, у тому числі у процесі мобілізації ресурсів з метою запровадження інновацій.

Для того щоб стратегія управління інвестиційно-інноваційною діяльністю була комплексною та ефективною, необхідно, щоб у її складі були окремо розглянуті маркетингова та технічна політика підприємства, політика структурних змін. Виявлено, що послідовність складових повинна охопити найважливіші ланки діяльності підприємства, які безпосередньо стосуються: розроблення та реалізації стратегії розвитку і поведінки у зовнішньому середовищі, розробки та реалізації стратегії відносно до продукції, яку виробляє підприємство, розроблення та реалізації стратегії щодо персоналу організації, розробки та реалізації стратегії щодо вироблених цілей підприємства [5].

Процес формування інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства проходить певні етапи: визначення періоду реалізації інвестиційної стратегії; визначення стратегічних цілей інвестиційної діяльності; розробка найбільш доцільних шляхів реалізації стратегічних цілей інвестиційної діяльності; конкретизація інвестиційної стратегії за періодами її впровадження передбачає встановлення послідовності та строків досягнення окремих цілей та завдань; оцінювання розробленої інвестиційної стратегії [6].

Інноваційний процес в аграрному секторі повинен ґрунтуватися на інтеграції науки і виробництва та має свою специфіку, створюючи передумови для визначення його характеристики і механізму функціонування. Розглянемо складові організаційно-економічного механізму розвитку аграрного сектора на інноваційній

Таблиця 1

Функціонування системи інвестування інновацій

Етап 1. Визначення джерел		
Державні	Змішані	Недержавні
Етап 2. Акумулявання коштів		
НБУ і його регіональні відділення	Розрахункові рахунки, що використовуються як накопичувальний рахунок із цільовим призначенням	Розрахункові рахунки підприємств різних форм власності
Етап 3. Інвестування мобілізованих коштів		
Здійснення на основі пріоритетності на регіональному рівні напряму НДДКР та інновацій, невідкладної потреби в довгострокових інвестиціях регіонального і державного значення	Визначається кожною структурою самостійно, залежно від мети створення і виду діяльності організації в галузевому та міжгалузевому аспектах	Визначення самостійно кожним колективом, створеним для конкретних завдань
Етап 4. Контроль за використанням інвестицій		
Відповідальні органи	Незалежні експерти галузевого і міжгалузевого рівня	Безпосередньо засновники – акціонери

Джерело: розроблено автором з використанням [3]

основі (табл. 2). На перших етапах інноваційного процесу визначається потреба у нововведенні, здійснюється збір інформації про інновацію та оцінка конкурентоспроможності нововведення. На наступних етапах сутність діяльності підприємств полягає у реалізації опрацьованих підходів впровадження інновацій.

Досліджуючи сучасний стан формування процесів трансформації галузі на інноваційний тип господарювання, представимо етапи забезпечення ефективного освоєння інновацій, які включають: визначення необхідності в інноваціях, збір інформації про інновації, визначення організаційно-економічних та екологічних підходів впровадження інновацій, упровадження інновацій, оцінювання результатів запровадження інновацій.

Визначено, що взаємини між учасниками інноваційного процесу у організаційно-економічному механізмі набувають форми підприємницького партнерства. Підприємницькі структури тісно співпрацюють із фінансово-кредитними, науковими установами, інвесторами, постачальниками і збутовими структурами, та можна відзначити активну спільну підприємницьку діяльність на партнерських засадах для задоволення суспільних потреб.

Основною метою інвестиційно-інноваційної діяльності є забезпечення ефективного здійснення стратегії підприємства, яка досягається шляхом реалізації таких завдань: досягнення високих темпів економічного розвитку підприємства; максимізація доходів (прибутків) від інвестиційної діяльності; мінімізація інвестиційних ризиків; забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства [8].

Кожне підприємство має свої особливості господарювання, тому і процес розробки стратегії індивідуальний і залежить від позиції підприємства на ринку, динаміки розвитку, потенціалу, поведінки конкурентів, особливостей продукції. Водночас є основоположні моменти, які дозволяють виділити деякі узагальнені принципи розробки стратегії [9]. Вибір стратегії здійснюється керівництвом підприємства на основі аналізу основних критеріїв впливу, які характеризують

її стан. Досліджуються сильні сторони галузі і сильні сторони підприємства, що є найчастіше вирішальними при виборі стратегії. Необхідно прагнути до максимального використання наявних можливостей. При цьому важливо шукати напрями розвитку нових видів бізнесу. Для підприємств аграрного сектора це може бути пов'язане із розвитком логістики.

Суттєво впливають на вибір інвестиційно-інноваційної стратегії фінансові можливості підприємства. Такі кроки у поведінці підприємств, як вихід на недосліджені ринки, розробка нового продукту або перехід у нову галузь, вимагають значних фінансових витрат. Тому підприємства, що мають великі фінансові ресурси або володіють легким доступом до них, перебувають у набагато кращому становищі для вибору варіантів стратегії [10].

На основі опрацьованих літературних джерел виявлено, що процес формування інвестиційно-інноваційної стратегії є тривалим і творчим процесом та базується на прогнозуванні окремих умов здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності і кон'юнктури інвестиційного ринку в цілому та у розрізі окремих його сегментів. Складність цього процесу полягає у тому, що здійснюється постійний пошук і оцінка альтернативних варіантів інвестиційних рішень, найповніше відповідаючи іміджу підприємства. Певна складність є й у тому, що стратегія не є незмінною, потребує постійного коригування з урахуванням зміни зовнішніх умов та нових можливостей зростання підприємства [11].

Оцінка стратегії проводиться за такими напрямками: відповідність обраної стратегії стану і вимогам суб'єктів оточення. Перевіряється те, наскільки стратегія ув'язана з вимогами з боку основних суб'єктів оточення, циклу продукту, чи призведе реалізація стратегії до появи нових конкурентних переваг; відповідність обраної стратегії потенціалу і можливостям фірми. У даному випадку оцінюється те, наскільки обрана стратегія відповідає можливостям персоналу, фінансовим ресурсам, чи дозволяє існуюча структура підприємства успішно реалізувати стратегію, чи вивірена програма реалізації у

Таблиця 2

Складові організаційно-економічного механізму розвитку аграрного сектору на інноваційній основі

Організаційні складові	Економічні складові
Вибір організаційних форм підприємницьких структур галузі	Фінансування та кредитування підприємницьких структур галузі
Планування та організація діяльності підприємницьких структур галузі	Оподаткування підприємницьких структур галузі
Стимулювання ефективності інноваційної діяльності підприємницьких структур галузі	Ціноутворення на сільськогосподарську продукцію
Ресурсне та кадрове забезпечення	Фінансування інструментів трансформації галузі на інноваційний тип господарювання
Державне, галузеве й регіональне регулювання розвитком галузі	Страховання ризиків діяльності підприємницьких структур галузі
Прийняття управлінських рішень щодо залучення інвестиційно-інноваційного капіталу	Оцінка ефективності виробництва сільськогосподарської продукції

Джерело: розроблено з використанням [7]

часі; прийнятність ризиків, закладених у стратегію. Оцінка виправданості ризику перевіряється за трьома напрямками: реалістичність передумов, закладених в основу вибору стратегії; негативні наслідки для підприємства, до яких може привести реалізація стратегії; виправданість при можливому позитивному результаті ризику втрат від провалу в реалізації стратегії. Результативність стратегії оцінюється за такими показниками: економічний ефект, чистий прибуток, термін окупності інвестицій, обсяг продажів на внутрішньому і зовнішньому ринку; соціальний ефект; екологічний ефект.

Залежно від мети інвестування, типу управління, характеру економічної ситуації та багатьох інших факторів можна виокремити різні інвестиційні стратегії. До групи базових належать: стратегія збереження – рекомендується інвесторам, які не бажають ризикувати своїм капіталом, а також тим, хто не впевнений у строках інвестування. Оптимальним варіантом стратегії є той, що передбачає термінове виведення основної частини коштів (до 80-90%) з інвестиційного ринку протягом року; стратегія накопичення – орієнтована на інвесторів, які не бажають ризикувати. Метою стратегії є поступовий приріст капіталу, зіставний із доходністю за безризиковим фінансовим інструментом; стратегія поміркованого росту – рекомендується для інвесторів, які передбачають отримати великі доходи при обмежені потенційних ризиків; стратегія агресивного росту – передбачає отримання максимально можливої доходності на вкладений капітал за короткий період [12].

Отже, оптимальна інвестиційно-інноваційна стратегія має відповідати таким критеріям: інвестиційна привабливість запропонованих стратегією регіонів, галузей та ринків; взаємоузгодженість та взаємозв'язок стратегічних цілей, завдань і програм; низька чутливість стратегії до змін у зовнішньому середовищі; прийнятний часовий діапазон реалізації стратегії; відсутність суттєвих перешкод на шляху до реалізації стратегії; прийнятний рівень інвестиційних і фінансових ризиків; адекватне ресурсне та організаційне забезпечення стратегії. На основі проведеного аналізу та оцінки можливих варіантів приймається остаточне рішення щодо вибору найбільш доцільною стратегії.

При цьому реалізація стратегії повинна включати не лише економічні, а і соціальні та екологічні вигоди для підприємства, території, галузі. Саме тому розробка і запровадження інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку аграрного сектора повинна ґрунтуватися на системному дослідженні усіх критеріїв впливу, від біологічних особливостей окремих видів природних ресурсів до фінансових можливостей і потенційного рівня інвестиційної привабливості окремих підприємств.

Висновки. Інвестиційно-інноваційна діяльність підприємств аграрного сектора повинна

бути спрямована на підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, а також запровадження ресурсозберігаючих технологій з метою збереження і відновлення природних ресурсів. Можливості реалізації стратегії інвестиційно-інноваційного розвитку мають тісний зв'язок із фінансовими можливостями підприємств і ґрунтуються на потенційному рівні інвестиційної привабливості.

Дослідження інвестиційно-інноваційної основи у розвитку аграрного сектора свідчить, що на сучасному етапі запровадження техніко-технологічних змін зумовлюється значною мірою необхідністю збереження і відновлення природних ресурсів. Орієнтація галузі на інноваційний розвиток базується на здійсненні системної інвестиційної політики, яка повинна бути спрямована на отримання підприємствами не лише економічних, а і соціальних та екологічних вигід, підвищення конкурентних позицій, розширення виробничих потужностей у виробництві екологічно чистої сільськогосподарської продукції.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Язлюк Б. Економічний зміст інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств та напрямки її трансформації / Б. Язлюк // Наука молода : зб. наук. праць молодих вчених Терноп. нац. екон. ун-ту. – Тернопіль : Економічна думка, 2010. – № 6. – С. 47-51.
2. Савчук А.В. Теоретические основы анализа инновационных процессов в промышленности : [монографія] / А.В. Савчук. – Донецк, 2003. – 448 с.
3. Герасимчук В.Г. Розвиток підприємництва: діагностика, стратегія, ефективність / В.Г. Герасимчук. – К. : Вища школа, 1995. – 256 с.
4. Юрій Е.О. Теоретичні засади стратегічного планування діяльності підприємств / Е.О. Юрій // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії. Економічні науки. – 2010. – № 6. – С. 191-196.
5. Рогоза М.Є. Стратегічний інноваційний розвиток підприємств: моделі та механізми / М.Є. Рогоза, К.Ю. Вергал. – Полтава, 2011. – 320 с.
6. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність : [навчальний посібник] / Т.В. Майорова. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 376 с.
7. Тивончук С.О. Організаційно-економічний механізм активізації інноваційного розвитку агропродовольчого комплексу України в ринкових умовах / С.О. Тивончук, Я.О. Тивончук // Економіка АПК. – 2013. – № 7. – С. 98-105.
8. Бойчик І.М. Економіка підприємств / І.М. Бойчик, П.С. Харів, М.І. Хопчан. – Львів, 2005. – 520 с.
9. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України / В.М. Геєць, В.П. Семиноженко. – Х. : Константа, 2006. – 272 с.
10. Титов В.И. Экономика предприятия : [учебник] / В.И. Титов. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2004. – 462 с.
11. Губський Б.В. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі / Б.В. Губський. – К., 2008. – 116 с.
12. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність : [навчальний посібник] / Т.В. Майорова. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 520 с.